

Oor die Nuwe Testament, vertelkunde en prediking

Willem S Vorster

Abstract

On the New Testament, narratology and preaching.

In this essay, which was originally prepared for a seminar on preaching at the Rand Afrikaans University, implications of the narrative character of a major part of the New Testament are discussed. In the first part, which deals with the New Testament and narratology, attention is paid to various aspects relating to the interpretation of New Testament narrative material. The second part of the essay deals with the problems involved in the preaching of narrative material.

In 'n onlangse artikel skryf 'n Amerikaanse teoloog dat dit moeilik is om oor die stories in die Bybel te preek (Culpepper 1987: 33). Omdat stories nie 'punte' het vir 'n preek nie en die toepassings daarvan in 'n preek so maklik aanleiding kan gee tot moralisering, is dit so moeilik om oor Bybelse verhale te preek, redeneer hy. Op grond hiervan ontstaan die vraag in watter mate vertelkunde 'n bydrae kan lewer in die voorbereiding van 'n preek. Dit is die onderwerp van hierdie opstel. Voordat ons daarop ingaan, moet ek darem eers ter inleiding 'n kort opmerking maak oor wat in 'n preek gebeur, omdat dit die verwysingsraamwerk is waarbinne die onderwerp in hierdie opstel hanteer word.

Daar bestaan baie gedagtes oor wat 'n preek is en behoort te wees. Maar oor een ding behoort daar weinig twyfel te bestaan, naamlik dat 'n preek met kommunikasie te make het. Naas baie ander dinge is 'n preek derhalwe 'n interaksie tussen 'n prediker en sy aanhoorders. Die prediker kommunikeer iets aan sy hoorders. Dit maak nie saak of hy inligting deurgee, deur middel van estetiese taalgebruik uitdrukking gee aan geloofsoortuiging, probeer om die emosies van die hoorders te verander, die optrede van die hoorder probeer verander, of die status van die hoorder probeer verander nie. Daar gebeur altyd iets tussen die prediker en sy hoorders en daarom word 'n preek ook voorberei met die oog op kommunikasie met die hoorders (vgl Webb 1986). In die lig hiervan wil ek die vraag bespreek of die vertelkunde enigsins 'n bydrae

kan maak in die voorbereiding en lewering van 'n preek wat daarop gemik is om iets te kommunikeer. Die opstel bestaan uit twee dele. In die eerste deel word daar aandag geskenk aan die Nuwe Testament en vertelkunde. Daar word aangetoon hoe die vertelkunde help om verteltekste in die Nuwe Testament te lees. In die tweede deel word daar kortliks ingegaan op die implikasies hiervan vir die prediking.

1. DIE NUWE TESTAMENT EN VERTELKUNDE

1.1 Wat is die Nuwe Testament?

Op hierdie vraag kan daar baie antwoorde gegee word. Ons kan sê dit is die Woord van God, die tweede deel van die kanon, 'n versameling antieke religieuse dokumente, die eerste preekbundel van die kerk ensovoorts. Al hierdie antwoorde beskryf op die een of ander manier iets oor hoe ons die Nuwe Testament verstaan. Die manier waarop ons die Nuwe Testament verstaan, beïnvloed dan ook die wyse waarop ons die Nuwe Testament lees. Daarnaas speel die lesershulpmiddele soos opskrifte in die Griekse teks bokant die afsonderlike boeke, boek-, hoofstuk-, paragraaf- en versindelings, wat oorspronklik in die teks sou gestaan het (vgl Mark 16:9vv e a) en sodanige aanduidings in die oorgelewerde teks van die Nuwe Testament 'n baie belangrike rol met betrekking tot die wyse waarop ons die geskrifte lees en interpreteer. Hierdie lesershulpmiddele het onder andere die effek dat 'n mens geneig is om die fokus eerder op die dele as op die geheel te plaas.

Dit was verder tot onlangs ook die gebruik in die interpretasie van die Nuwe Testament om baie meer aandag te skenk aan die vraag waar die materiaal vandaan kom, as aan hoe dit aangebied is. Dit het uiteraard ook die antwoord op die vraag wat die Nuwe Testament is, bepaal. Want dit het beteken dat ons die Nuwe-Testamentiese geskrifte teen die agtergrond van hulle wording gelees het. Die Nuwe Testament was vir ons 'n bundel van geworde tekste, nie van tekste (= geskrifte) nie.

Hoewel daar reeds baie lank 'n onderskeid gemaak word tussen byvoorbeeld 'n brief en 'n evangelie, is daar nooit werklik erns gemaak met die vraag of dit 'n verskil maak dat materiaal in 'n evangelie **vertel** word terwyl dié in 'n brief meesal **beredeneer** word nie. Dit is eers gedurende die afgelope tien jaar dat daar in die interpretasie van die Nuwe Testament begin kyk is na die **vertelkarakter** van baie van die

geskifte. Hierdie 'ontdekking' beïnvloed tot 'n groot mate ons opvatting oor wat die Nuwe Testament is. Die Nuwe Testament is hiervolgens onder andere 'n bundel geskifte waarvan sommige vertellings is en ander nie. Vir die interpretasie van die verteltekste in die Nuwe Testament is hierdie aanname nie onbelangrik nie. Een van die eerste implikasies is dat daar baie meer aandag aan hele tekste gegee word. 'n Mens lees mos nie 'n storie in dele nie. Die hele storie word gelees om die 'boodskap' daarvan vas te stel, omdat die dele met die geheel te make het. Selfs 'n kort verhaaltjie soos Rooikappie of 'n gelykenis lees ons nie asof dit uit versies bestaan nie. Dit geld ook van die verhale in die Nuwe Testament. Hieroor later meer.

1.2 Vertelkunde en interpretasie

1.2.1 Verteltekste in die Nuwe Testament

Dat Jesus 'n baasverteller was, ly geen twyfel nie. Trouens, as ons erns moet maak met die evangelies, lyk dit asof die grootste gedeelte van Jesus se prediking oor die koninkryk van God met behulp van vertellings gedoen is. Hy het, volgens die evangelies, baie meer van vertellings gebruik gemaak as van redenasie om aan sy volgelinge te verduidelik hoe 'n mens die verhouding van 'n mens met God en ander mense moet sien. In plaas van toesprake waarin Hy met ooredingsvermoë en die gebruik van retoriese tegnieke, mense probeer oortuig het van sy standpunte, het Hy van verhale gebruik gemaak. Sy gelykenisse is almal metaforiese vertellings oor die koninkryk. Dit gaan in die koninkryk soos in die volgende storie So het Jesus skynbaar vir die mense in Galilea met vertellings probeer help om die lewe as 'n sinvolle geheel te hanteer.

Dat die eerste volgelinge van Jesus ook storievertellers was, blyk ook uit die evangelies. Na die dood van Jesus het sy volgelinge skynbaar vir mekaar vertel en ook vir ander vertel wat hulle kon onthou oor wat Hy gesê en gedoen het. 'n Mens kan jou byna voorstel hoe hulle in 'n kring sit en vir mekaar sê: 'Petrus, onthou jy nog daai keer toe ons op 'n Sabbat deur die lande geloop het en ons die koringare uitgevryf het . . .', 'Weet julle, ek verstaan nou eers waarom Hy die keer daar in Kapernaum vir ons vertel het van . . .', 'ek kon nooit verstaan hoekom ons nie so ongeduldig moet uitsien na die omverwerping van die Romeinse heerskappy totdat Hy die dag die koninkryk vergelyk het met . . .', 'Jy sê nou daardie Griek is 'n heiden en jy wil niks met hom te

doen hê nie; onthou jy nog die storie van die barmhartige Samaritaan?' En so sou 'n mens kon aangaan. Nie alleen het hulle die tradisie oor Jesus se doen en late deur verhale lewendig gehou nie, hulle het ook self begin stories maak om ander mense te oortuig van die nuutgevonde geloof in Hom wat die hele wêreld en sy mensdom tot 'n nuwe werklikheid verander het. Hulle het begin vertel hoe Jesus die Fariseërs die mond gesnoer het oor wat mag en nie mag op die Sabbat nie. Hulle het na aanleiding van die mag wat Hy oor die magte in die wêreld gehad het, nuwe verhale begin maak oor hoe Hy mense genees het. So het hulle vir mekaar en vir ander 'n nuwe betekenisstelsel geskep waarbinne hulle sinvol kon bestaan te midde van die feit dat hulle eintlik 'n marginale groep in die samelewing was. Deur middel van vertellings het hulle die nuutgevonde geloof versprei en die een na die ander bekeerling gewerf vir die Christendom. Hulle het gedink Hy gaan gou terugkeer na sy dood en daarom het hulle vertel van sy skielike koms wat sou plaasvind. Daardeur het hulle mense geestelik paraat gemaak vir sy wederkoms. Toe die koms nie binne 'hierdie geslag' geskied nie en toe die noodsaak ontstaan het vir die verbreiding van die geloof, het hulle sy verhaal verder vertel en mense deur vertellings oortuig dat hulle Christene moet word en die wêreld op die manier van Christene moet sien. Toe daar verskil begin ontstaan het oor wie Hy nou eintlik was, het hulle sy 'lewensverhaal' begin vertel om aan mekaar en aan ander te verduidelik dat Hy as die Seun van God moes sterf en opstaan. Sodoende het hulle sy woorde en sy werke asook sy herinnering lewendig gehou. Hierdie verhale is ons huidige ewangelies.

In Klein-Asië het Paulus en ander gesorg dat die goeie nuus en die nuwe manier van kyk na die wêreld vinnig onder die mense versprei. Maar die omstandighede was anders as in Palestina waar Jesus in Galilea buite die groot stad en onder die landelike bevolking opgetree het. Dit was ook moeilik om as Christen in 'n oorheersende heidense stad jou oortuigings van Jesus die opgestane Heer uit te leef. Dink maar aan Efese! Kan 'n mens jou voorstel hoe klein Paulus moes gevoel het om daar tussen die wonders van die Romeinse Ryk, as middelpunt van geleerdheid, vol argitektoniese skoonheid, kuns, godsdiens en kultuur aan te kom en te vertel, nie te begin redeneer, waarom die opgestane Heer en nie Artemis of Afrodite nie, sin gee aan jou lewe. Om as 'n marginale groep in 'n samelewing te bestaan, is geen gemaklike saak nie. In hierdie en miskien selfs moeiliker omstandighede het daar in die tradisie van die Joodse apokaliptiese denke 'n verwagting ontstaan

waar God en mens en wêreld in verband met komende kosmiese verandering gesien is. Met behulp van godsdienstige vergesigte en verbeeldingsvlugte het die skrywer van die Openbaring van Johannes daarin geslaag om vir mense in 'n hooplose omstandigheid 'n werklikheid te skep waardeur hulle die lig van die toekoms kon sien. In die eerste persoon het hy hulle ingelei in die fantasie van die toekoms wat hulle in staat gestel het om hulle onmiddellike omstandighede te oorleef en sinvol te beleef.

Teenoor hierdie verteltradisie binne die vroeë Christendom is daar uiteraard ook die tradisie wat ons by Paulus raakloop. Paulus was 'n man van die rede. Hy het die evangelie en wat dit vir die heidene beteken, beredeneer. Hom kan 'n mens nouliks anders voorstel as iemand wat die kuns van oorreding bemeester het en dit aangewend het om mense uit die Hellenistiese wêreld te oortuig van die goeie nuus van Jesus die gekruisigde. Paulus was onderlê in die Skrifte en met 'n agtergrond van Tarsus tot Jerusalem, was die retoriek van die Grieke en die redeneertegnieke van die Fariseërs deel van sy toerusting. Ook geen wonder dat hy in Korinte met die Korintiërs en in Tessalonika met die Tessalonisense kon redeneer nie. Dit was hy wat die verteltradisie van Jesus en die eerste Joods-Christene verander het in 'n redenasievorm. Hy het nie evangelies, openbaringe of verhale oor die woorde en dade van die eerste Christene gebruik om aan mense die nuus oor Jesus te gee nie. Hy het briewe geskryf. In plaas van te vertel, het hy geredeneer.

Die verskil tussen die verteltradisie en die nie-verteltradisie in die Nuwe Testament en die vroeë Christendom leer ons dat daar verskillende maniere is om dieselfde saak aan te bied. Dit is nie onbelangrik om dit raak te sien nie. Uit die taalkunde weet ons dat daar 'n beperkte aantal maniere is waarop materiaal in tekste georganiseer word. In sommige tekste word die saak wat aan die orde gestel word, **vertel**. Dit kan egter ook beredeneer word (**argumentasie**), uitgelê word (**uitleg**), beskryf word (**beskrywing**) of opgenoem word (**lyste**). Hierdie verskillende wyses van aanbieding het uiteraard allerlei implikasies vir die kommunikasieproses.

In die Nuwe Testament is daar 'n groot aantal verteltekste. Die vier evangelies, die Handeling van die apostels en die Openbaring van Johannes is almal vertellings. Daarbenewens is daar binne hierdie tekste kleiner vertellings ingebed. Daar is byvoorbeeld wondervertellings, gelykenisse, vertellings oor strydsprekke en aspekte van die lewe van Jesus en die apostels en ander kleiner vertellings.

1.2.2 Vertellings en vertelkunde

Daar is seker nie 'n belangriker aspek van vertellings om uit te lig, as die feit dat wanneer 'n mens 'n verhaal lees, dit nodig is om te kyk hoe die gegewens vertel word en wat daar vertel word nie. Die verband tussen wat vertel word en hoe dit vertel word, het tot gevolg dat die leser homself òf met die boodskap van die verhaal identifiseer òf daarvan distansieer. Dit is daarom baie belangriker om te probeer agterkom wat die skrywer van 'n verhaal probeer kommunikeer het, as wat dit sou wees om te vra of die dinge wat vertel word, presies so gebeur het as wat dit vertel word. Of daar nou regtig so 'n man was soos die pa wat twee seuns gehad het, is nie so belangrik as om te probeer vasstel wat die verteller met hierdie verhaal probeer doen nie.

Enige verhaal of vertelling het twee belangrike boustene, naamlik 'n storie en 'n verteller. Bring hierdie twee dinge bymekaar en daar is 'n verhaal (vgl Scholes & Kellogg 1966: 4 en verder Gräbe 1986: 156). Kom ons kyk 'n bietjie verder na hierdie opmerking ten opsigte van die evangelies as verteltekste.

Dit is duidelik dat al vier die evangelies op een of ander manier die storie van die lewe van Jesus in 'n verhaal verwerk het. Dat die een 'n aanvang neem met die voorgeskiedenis van Jesus (vgl die geslagsregister by Matteus), die ander met die bronne wat gebruik is en daarna die kindheidsgeskiedenis (vgl Lukas), 'n volgende by 'n tema en dan die verhaal van Johannes die Doper se optrede as voorloper (vgl Markus) en 'n vierde selfs by die 'begin', by God, begin (vgl Johannes), maak geen verskil aan bogenoemde stelling nie. Die grondstof vir die evangelies is die storie van die lewe en handeling van Jesus tot en met sy dood en opstanding. Dit is belangrik om raak te sien dat die verskillende skrywers van die evangelies elkeen 'n ander verhaal uit die storie gemaak het. Hoewel hulle dus dieselfde basiese materiaal gehad het, naamlik die gebeure in die verloop van sy lewe, het elkeen sy eie verhaal daarvan gemaak. Dit verklaar waarom daar vier evangelies, maar een Jesus is. Dit verklaar ook waarom Jesus in Markus voorgestel word as die Seun van God wat sy identiteit verberg het en dat sy dissipels hom nie herken het nie ten spyte van die intieme kennis wat hulle van Hom gehad het en terwyl Hy in Johannes se Evangelie voorgestel word as die een wat Homself al die pad bekend gemaak het, maar nie deur sy mense herken is nie. Om hierdie rede kry 'n mens die indruk dat Hy volgens Matteus eg Joods was, byna 'n tweede Moses wat 'n nuwe wet (vgl die bergrede van Matteus) kom gee het en só

God-met-ons vir die lesers geword het, terwyl Hy by Markus die Seun van God is, wat moes ly. Hiermee het ons kortliks probeer aandui dat daar 'n onderskeid gemaak kan word tussen storie en verhaal.

Die storie in 'n verteltekst verwys na die vertelde gebeure wat geabstraheer kan word uit die rangskikking daarvan in die verhaal. Wat ons in die Evangelies lees, is die verhale van Jesus soos wat die skrywers die gebeure in die lewe van Jesus (sy storie) gerangskik het en ingeklee het met karakters en wat hulle by sekere gebeure in die lewe van Jesus gesê en gedoen het om daarmee iets aan hoorders en lesers te kommunikeer.

Grondliggend aan 'n verhaal is daar 'n storie. Iets gebeur met iemand, maar dit gebeur in tyd en in ruimte. Dit beteken dat die verhaalttekste georden word rondom gebeure en karakters wat optree in tyd en in ruimte. Hierdie verloop bestaan normaalweg uit 'n begin waarin 'n tema gestel word, 'n middelstuk waarbinne die tema gekompliseer word en 'n einde waarin die tema ontknoop word. Die wyse waarop gebeure georden word met betrekking tot tyd en ruimte, is nie onbelangrik nie.

'n Skrywer kan binne enkele bladsye honderd jaar se gebeure vertel. Maar dit gebeur ook dat hy honderd bladsye afstaan aan die gebeure van een dag in die lewe van 'n vertelde persoon. Die groot of klein ruimte wat aan 'n gebeure afgestaan word, die frekwensie waarmee dieselfde gebeure in 'n verhaal voorkom en die volgorde waarin gebeure vertel word, is die wyse waarop 'n skrywer tyd benut om iets aan die leser te kommunikeer (vgl Genette 1980 en Brink 1987: 89 vv). In die Evangelie van Markus word daar byvoorbeeld baie tyd afgestaan aan die lydens- en sterwensgeskiedenis, maar geen aandag geskenk aan sy kindheid nie. Dit dui reeds op die belang van hierdie gebeure in die lewe van Jesus in Markus se aanbidding. Let ook daarop hoeveel verteltyd hy afstaan aan die rede oor die toekoms in Markus 13 teenoor sy leer oortese kwessies. Een dag in die lewe van Jesus in Galilea neem ook relatief baie verteltyd in beslag terwyl die opstanding nouliks 'n rol speel. By drie geleenthede word die lyding, sterwe en opstanding vooruit gesê (8: 31; 9: 31 en 10: 32 vv). Die herhaling van hierdie 'voorspelling' is nie onbeduidend nie omdat sodanige prospeksies die hoorder/leser voorberei vir wat later gaan volg. Die frekwensie van die saak plaas dit ook in fokus. Die hoeveelheid tyd wat daar aan 'n saak afgestaan word, speel derhalwe 'n belangrike rol in die aanbidding van 'n verhaal. Wanneer die vier evangelies ten opsigte van hierdie aspek van vertelkunde met mekaar vergelyk word, sien 'n mens nog duideli-

ker hoe belangrik die kwessie van tyd in 'n vertelling is. Dieselfde geld ook van die rol van ruimte in 'n verhaal.

'n Mens is baie deeglik bewus van die plekke soos Galilea en Jerusalem, die see en die berg en ander ruimte-aanduidings in die Evangelie van Markus. Die manier waarop die gebeure rondom Galilea in die eerste deel van die verhaal georden is en daarna die beweging op die 'weg' na Jerusalem waar die verhaal tot 'n spits gedryf word, is soos die gebruik van tyd, deel van verhaaltegniek. Is dit nie van wesenlike belang dat Jesus in Galilea sy kragtige optrede het, mense gesond maak, strydgesprekke met die Joodse leiers voer en hulle die swakste daarvan laat afkom en met oortuiging (gesag) leer in die sinagoges en by die see nie? As Hy eenmaal egter op weg na Jerusalem is, gaan dit in die rigting van lyding. In Jerusalem word Hy verhoor en doodgemaak. Let egter ook daarop dat dit juis in Jerusalem is, en nie in Galilea nie, waar Hy ten spyte van sy kruisiging deur die Romeinse soldaat (!) by die kruis geïdentifiseer word as die ware Seun van God (15: 39).

Die karakters wat in 'n vertelling optree, is eweneens van belang omdat die manier waarop hulle voorgestel word en die rolle wat hulle in 'n verhaal vertolk, so belangrik is. Markus ontwikkel die voorstelling van Jesus as hoofkarakter in die eerste deel van sy verhaal byvoorbeeld baie sterk deur middel van sy geslaagde optrede in Galilea. In die eerste hoofstukke word Hy voorgestel as 'n wonderdoener wat met groot sukses in Galilea optree. Teenoor hom staan die Joodse leiers wat Hom in sy opdrag as die Seun van God teenstaan. Sy volgelingen word voorgestel as mense wat entoesiasties Hom begin volg, maar nie eintlik weet waarom dit gaan nie. Hulle word spesiaal onderrig, maar begryp nie wie Hy is en wat sy sending is nie (vgl Mark 4: 10–13, 40–41; 6: 50–52; 7: 18; 8: 16–21, 33; 9: 32; 10: 35 vv) en hulle is bang omdat hulle 'n gebrek aan insig het (vgl 4: 41; 6: 50; 9: 32 en 10: 32).

Die wyse waarop Jesus en ander karakters voorgestel word, het te make met wat die skrywer probeer kommunikeer aan sy lesers. Die skrywer lê die norme aan waarvolgens hy wil hê die leser die karakters moet beoordeel en volgens wat hy wil hê die lesers uiteindelik moet doen. Deur die Joodse leiers in opposisie met Jesus voor te hou, laat hy hulle uit 'n bepaalde perspektief sien. Dieselfde geld van die ander karakters. Hoe hy hulle voorstel, bepaal uiteindelik of die leser homself gaan identifiseer met hulle al dan nie. Dit bepaal ook of die skrywer daarin slaag om die leser/hoorder tot bepaalde optrede te bring.

In die Evangelie van Markus waar navolging so 'n belangrike subtema is, word die manier waarop die volgelingen van Jesus voorge-

stel word 'n belangrike aangeleentheid vir die leser/hoorder. Die leser sal wel moet oordeel of hy of sy bereid is om te hoor wie Jesus nou eintlik was en om Hom te volg op 'n manier wat anders is as die wyse waarop sy eerste volgelinge Hom gevolg het. Hulle was wel baie gretig om Hom te volg, maar ten spyte van die feit dat hulle baie intiem met Hom verkeer het en voorkeurbehandeling gekry het, het hulle nie verstaan dat Hy die Seun van God deur lyding heen is nie. Verder het hulle nie begryp dat iemand wat sy volgeling wil wees, volgens Markus bereid moes wees om 'n pad van lyding te loop nie (vgl 8: 31 vv).

Kom ons gaan nou weer terug na die opmerking dat 'n verhaal twee belangrike boustene het, naamlik 'n storie en 'n verteller. Dit behoort teen dié tyd duidelik te wees dat 'n skrywer die storie wat hy in verhaalvorm aanbied, op verskillende maniere kan rig deur gebruikmaking van verskillende tegnieke soos tyd, ruimte, karaktertekening ensovoorts. Een van die aspekte wat egter nie buite rekening gelaat moet word nie, is die rol van die verteller in 'n verhaal. In die geval van die evangelies het ons met derde persoon-vertellers te make. Hulle vertel met ander woorde nie hulle verhale in die eerste persoon of ek-vorm nie. Die evangelies word dus nie deur Jesus self vertel nie. Hy is die hoofkarakter in die evangelies, maar Hy word vertel: 'Jesus het:' Sy optrede en sy woorde word deur iemand vertel. Selfs wanneer Hy self aan die woord is, bly Hy steeds 'n vertelde karakter in die verhaal. Hierdie verteller weet baie meer as die karakters wat hy vertel. Hy ken selfs hulle gedagtes soos ons duidelik in die Evangelie van Markus agterkom (vgl 3: 6; 14: 35). Omdat die verteller meer weet as die karakters, gee hy gevolglik ook aan die hoorder/leser kennis deur waarvan die karakters in die verhaal nie eens bewus is nie (vgl Mark 3: 6). Hy lê ook sekere norme aan deur die perspektief waaruit hy die karakters en hulle optrede laat sien. Sy voorkeure vir die standpunt van 'n bepaalde karakter kom na vore deur die perspektief waaruit hy die karakters vertel en die manier waarop hy hulle toelaat om sekere dinge te beoordeel. Jesus se visie oor Petrus in Markus 8: 27-38 bepaal ook die visie waaraan die verteller voorkeur gee en wil hê sy leser/hoorder moet aanvaar.

In die evangelies, anders as in baie moderne verhale, is die skrywers die vertellers. Daar is met ander woorde nie 'n aparte instansie deur wie se oë die vertelde materiaal aangebied word nie. Dit maak egter geen verskil aan die literêre funksie van die verteller in die evangelies nie soos ons reeds hierbo gesien het.

Dit is nie hier die plek om breedvoerig op alle aspekte en implikasies

van vertelkunde vir die lees van vertellings in die Nuwe Testament in te gaan nie. Dit behoort egter duidelik te wees dat indien 'n mens die evangelies ernstig opneem as vertellings, daar allerlei gegewens loskom wat die boodskappe van die afsonderlike verhale bepaal. Wat hier van die evangelies gesê is, geld ook eweneens van die ander groter en kleiner vertellings in die Nuwe Testament. Daar is sekere konvensies waarop 'n mens bedag moet wees wanneer jy 'n vertelling probeer verstaan en die vertelkunde bied die gereedskap om hierdie konvensies raak te sien. Een van die belangrikste dinge wat 'n mens by die interpretasie van verteltekste in ag moet neem, is die feit dat 'n vertelling as 'n geheel bekyk moet word. Die dele het alleen binne die geheel betekenis. As ons dus in die Nuwe Testament 'n interpretasie wil maak van 'n gedeelte uit die Evangelie van Markus, beteken dit dat ons die Evangelie van Markus in sy geheel as verhaal moet ken. Dit is natuurlik waar van ander tekste soos briewe ook. Maar dit is nie so problematies wanneer Romeine 13 los van Romeine 2 gelees word as wanneer Markus 13 nie in verband met Markus 1 en 16 gelees word nie. Rooikappie se begin, middel en einde het met mekaar te make en net so het die gelykenis van die selfgroeïende saad of die Barmhartige Samaritaan se begin, middel en einde met mekaar te make.

Voordat ons gaan kyk wat die verdere implikasies van 'n narratiewe interpretasie vir die prediking inhoud, is daar nog twee sake waaraan ons kortliks aandag moet skenk.

1.2.3 Verteltekste, funksie en betekenis

As ons aanneem dat taal deel van 'n sosiale aktiwiteit is, moet ons ook aanvaar dat 'n mens iets met taal kan doen. Of jy nou argumenteer, uitleë, gegewens lys, beskryf of vertel, jy maak iets met taal. Daar word dikwels foutiewelik gedink dat taal slegs gebruik word om inligting deur te gee aan die leser of hoorder. Dit is egter nie waar nie. 'n Mens gebruik taal om verskillende dinge mee te doen (vgl Webb 1986: 51 vv). Hierdie funksies van taalgebruik is ook net so van toepassing op vertellings. Omdat ons as kinders van die moderne tyd so intens belangstel in wat eintlik gebeur het, hoe dinge werklik in die verlede gebeur het, laat ons dikwels groot onreg geskied aan geskryfte soos die Bybelse vertelliteratuur. As ons nie in gedagte hou dat so 'n vertelling soos die Openbaring van Johannes waarskynlik in die eerste plek die funksie gehad het om mense se geloof te bevestig en hulle te oorreed om in die lig van hulle geloof op te tree nie, gaan daar baie verlore. Daardie teks is nie in die eerste plek geskryf om vir die eerste hoorders

te vertel hoe die bo-aardse ruimtes en wesens daar uitsien nie. Die teks was geskryf om mense te oorreed.

Jesus het nie die gelykenisse vertel om vir sy eerste volgelinge te vertel presies hoe die koninkryk van God lyk nie, maar om hulle te laat verstaan hoe hulle die lewe met God behoort te sien en hulle volgens die siening te laat optree. Daarom dat die gelykenisse altyd veronderstel dat dit in die koninkryk gaan soos in die gelykenis. Hy het dus met behulp van die gelykenisse probeer om mense wat vroeër Jode was, te oortuig dat hulle die lewe op 'n nuwe manier moet sien. Baie van die gelykenisse is sekerlik ook vertel om uitdrukking te gee aan gemeenskaplike oortuigings.

Geslaagde kommunikasie veronderstel dat sender en ontvanger 'n gemeenskaplike betekenisstelsel het. Indien dit nie die geval is nie, moet die boodskap só ingerig word dat dit 'n gemeenskaplike betekenisstelsel bewerkstellig. In hierdie verband is vertellings besonder funksioneel omdat die verteller 'n betekenisstelsel skep, 'n vertelde wêreld met behulp waarvan hy die leser inlei in 'n betekenisstelsel wat hy wil hê die leser moet aanvaar. Die leser/hoorder van 'n verhaal word dus gelei om die vertelde wêreld uit die perspektief van die verteller te sien. Instemming sal dus lei tot gemeenskaplike visie en dit kan lei tot optrede.

2. DIE PREDIKING VAN VERTELTEKSTE

Die feit dat 'n mens die vertellings in die Nuwe Testament volgens die konvensies van die vertelkunde interpreteer, laat die vraag ontstaan of dit enigsins van waarde is vir die prediking. Maak 'n narratologiese benadering dit nie moeiliker om te preek omdat daar miskien minder uit 'n vertelling afgelei kan word as wanneer ander metodes toegepas word nie? Kan 'n mens byvoorbeeld van die vertelkunde gebruik maak om vertellings oor te vertel? Moet 'n mens na aanleiding van die vertellings in die Nuwe Testament nuwe vertellings maak wat dieselfde boodskap kommunikeer, maar in 'n nuwe idioom? Hierdie vrae is belangrik en het direk met die probleem van prediking te maak.

Daar word meesal gedink dat 'n preek bestaan uit die uitleg van 'n Skrifgedeelte met 'n toepassing van die boodskap van die gedeelte op die huidige hoorders. So gesien, beteken dit dat 'n prediker wat 'n vertelling in die Nuwe Testament as teksgedeelte vir sy preek neem, die betekenis van die vertelling sal probeer vasstel, dit aan die gemeente

verduidelik en die betekenis dan op die gemeente toepas. Hierdie benadering gaan daarvan uit dat die betekenis van die vertelling op een of ander manier vertaal kan word en van toepassing gemaak kan word vir die huidige hoorder. Die relevansie van die vertelling vir die moderne leser word sodoende ontkoppel van die feit dat die vertelling in 'n totaal andersoortige kommunikasiesituasie as die tussen die moderne predikant en sy gehoor plaasgevind het. Dit word verder ontkoppel van die feit dat die teks 'n betekenisstelsel veronderstel wat nie noodwendig saamval met die van die hoorders in die huidige situasie nie. Die probleem is dus nie daarin geleë dat 'n bepaalde Skrifgedeelte in die vertelvorm geskryf is nie. Dit lê eerder by die definisie van wat in 'n preek gebeur en by die probleem van die relevansie en toepasbaarheid van die Bybelse vertellings. Die betekenis wat 'n mens aan die vertellings in die Nuwe Testament toeken op grond van 'n narratiewe analise, is sonder meer in ooreenstemming met die konvensies van die tekste en daarom lê die probleem nie by die analise nie, maar by wat volgens hierdie siening in 'n preek behoort te gebeur. Narratiewe analyses van vertelmateriaal stel die prediker eerder in staat om die dele en die geheel van 'n vertelling na behore te lees as wat dit die moontlikheid om daaroor te preek, verskraal. Daarom sal mens baie mooi moet gaan dink oor hoe die bevindinge van so 'n analise van toepassing gemaak kan word in 'n preek. Soos ons aan die begin van die opstel gesien het, het Culpepper tereg opgemerk dat dit moeilik is om oor 'n verhaal te preek en dat 'n mens maklik in moralisering kan verval omdat daar na die 'punt' van die verhaal gesoek word en dit dan by wyse van 'n beginsel toegepas word.

'n Volgende vraag is of dit nie moontlik is om 'n verhaal in die Nuwe Testament oor te vertel nie en gevolglik presies dieselfde effek te bereik as in die oorspronklike kommunikasiesituasie. Hier dink 'n mens byvoorbeeld aan die gelykenisse van Jesus. Dit is 'n baie interessante vraag wat in 'n groot mate deur die Nuwe Testament self beantwoord word. Dit is opmerklik dat 'dieselfde' vertelling nie noodwendig dieselfde betekenis in byvoorbeeld die verskillende evangelies het nie. Wanneer 'n mens die evangelies baie noukeurig nagaan, blyk dit dat daar nogal 'n aansienlike verskil bestaan of Matteus 'n kort vertelling van Jesus gebruik en of Markus dit byvoorbeeld gebruik. Die feit dat 'dieselfde' verhaal in 'n ander groter verhaal gebruik word, bepaal die betekenis daarvan. As 'n mens dus 'n verhaal uit sy oorspronklike kommunikasiekonteks verwyder en dit in 'n nuwe konteks gebruik, verander die funksie en betekenis normaalweg. Hierdie siening kom

oreen met die mening dat dit feitlik nooit moontlik is om 'dieselfde' verhaal twee maal met dieselfde funksie en betekenis oor te vertel nie omdat die konteks van kommunikasie normaalweg verskil (vgl Polanyi 1981 en Vorster 1985). Daarom is dit moontlik om 'dieselfde' verhaal vir verskillende doeleindes te gebruik.

Net soos 'n mens 'n grap vir verskillende doeleindes kan gebruik in ooreenstemming met wat jy probeer bereik, kan 'n mens ook 'n vertelling vir verskillende doeleindes aanwend. As ons byvoorbeeld die gelykenis van die barmhartige Samaritaan sou losmaak van die konteks waarbinne Lukas dit stel, naamlik die vraag wie die leser se naaste is (vgl Luk 10: 29 vv), sou ons dit vir 'n totaal ander doel en met 'n ander betekenis kon gebruik. Sonder die konteks waarin Lukas dit gebruik het, kan dit byvoorbeeld 'n verhaal word oor medemenslikheid. Op hierdie wyse is dit natuurlik moontlik om in 'n preek 'n verhaal uit die Nuwe Testament oor te vertel en òf te probeer om so na as moontlik aan die Nuwe Testament te bly, òf om die vertelling met 'n nuwe doel voor oë te vertel.

Iets wat hiermee saamhang, is die vraag of dit nie moontlik sou wees om nuwe vertellings te maak na aanleiding van die vertellings wat ons in die Nuwe Testament kry nie. Die bedoeling sal dan wees om die onderbou van 'n Nuwe-Testamentiese vertelling te gebruik en met behulp daarvan nuwe verhale te maak met eietydse karakters en gebeure om dieselfde punt tuis te bring. So sal die Nuwe-Testamentiese vertelling nog steeds die basis en uitgangspunt bly, maar sal daar 'n splinternuwe verhaal ontstaan wat op dieselfde manier moet kommunikeer as die Nuwe-Testamentiese verhale. Dit sou nogal 'n oplossing wees vir diegene wat dink dat 'n preek oor een of ander Skrifgedeelte uit die Bybel moet handel. Veral omdat verhale so 'n doeltreffende kommunikasiemiddel is, sal dit 'n uitweg wees uit baie probleme. So maklik gaan dit egter nie. Baie moderne vertellings van die basiese storie van die barmhartige Samaritaan in ons eie konteks waarin die vertelde karakters met wit en swart karakters vervang word, draai kort by die vroeë kerk se allegoriese hervertellings om. Dit sou besondere talente verg om sulke moderne vertellings op grond van Nuwe-Testamentiese vertellings te maak.

'n Ander uitdaging is uiteraard om die feit te aanvaar dat die Nuwe Testament oorsprongsdokumente van die Christelike geloof is en om nie oor die Nuwe Testament te preek nie, maar na aanleiding daarvan of selfs daarsonder. Dit sou beteken dat daar oor enige onderwerp gepreek kan word wat die geloof raak en waaroor moderne Christene

dink. In sulke preke sou daar baie vrugbaar gebruik gemaak kon word van die vertelkunde omdat, soos ons gesien het, die vertelmodus baie geskik is vir kommunikasie van verskillende sake. Miskien staar ons ons blind teen ons definisie van wat 'n preek is en kan daar uiteindelik, as ons hierdie definisie verander, baie meer in 'n preek gedoen word as om mense te informeer. Dit is nodig dat ons aan verskillende funksies van taalgebruik en die preek as kommunikasiegebeure ook vanuit ander perspektiewe aandag sal skenk. Miskien sal ons dan weer leer om soos Jesus en die Christene van ouds treffende verhale te vertel.

Literatuurverwysings

- BRINK, AP 1987. *Vertelkunde: 'n Inleiding tot die lees van verhalende tekste*. Pretoria: Academica.
- CULPEPPER, RA 1983. *Anatomy of the fourth gospel: A study in literary design*. Philadelphia: Fortress.
- CULPEPPER, RA 1987. Narrative criticism as a tool for proclamation: 1 Samuel 13. *Review and Expositor* 84, 33–40.
- FACKRE, G 1983. Narrative theology: An overview. *Interpretation* 37, 340–364.
- GENETTE, G 1980. *Narrative discourse*. Oxford: Blackwell.
- GRÄBE, I 1986. Narratologiese ondersoek en eksegeese van die boodskap van die evangelies. *HTS* 42, 151–168.
- KINGSBURY, JD 1986. *Matthew as story*. Philadelphia: Fortress.
- PIETERSE, HJC 1986. *Verwoording en prediking*. Pretoria: N G Kerkboekhandel Transvaal.
- POLANYI, L 1981. Telling the same story twice. *Text* 1, 313–336.
- RHOADS, D & MITCHIE, D 1982. *Mark as story: An introduction to the narrative of a gospel*. Philadelphia: Fortress.
- SCHOLES, R & KELLOGG, R 1966. *The nature of narrative*. New York: Oxford University Press.
- VORSTER, WS 1985. Gelykenisse in konteks: Matteus 13 en die gelykenisse van Jesus. *HTS* 41, 148–165.
- VORSTER, WS 1986. The New Testament and narratology. *JLS/TLW* 2, 52–62.
- WEBB, VN 1986. Some aspects of the sociolinguistics of Bible translation and exegesis, and of religious language, in Louw, JP (ed), *Sociolinguistics and communication*. London: United Bible Societies.